

AUTORII ANTICI DESPRE CUNOȘTINȚELE ASUPRA NATURII ALE GETO-DACILOR

PETRE BARDAȘU

Între izvoarele deosebit de prețioase pentru reconstituirea istoriei politice, economice și spirituale a geto-dacilor un loc de seamă revine izvoarelor scrise, mult mai elocvente decât cele arheologice. Cele mai însemnate dintre ele sînt izvoarele literare propriu-zise, aparținînd autorilor greci din epocile arhaică, clasică și elenistică și celor latini. Contactele dintre lumea grecească și mai tîrziu cea romană cu civilizația geto-dacică, s-au făcut simțite în scrierile unor istorici, geografi, filozofi și literați care, mai mult sau mai puțin precis, fac referiri deosebit de prețioase pentru istoria spațiului carpato-danubian în secolele V î.e.n.—II e.n.¹.

Din nefericire cele mai prețioase izvoare scrise pentru istoria geto-dacilor s-au pierdut, între ele figurînd lucrările lui Demetrios din Callatis, Geticele medicului Criton și Comentariile împăratului Traian, iar multe altele ni se păstrează numai în stare fragmentară, în diverse lucrări posterioare. Pe de altă parte nu toate izvoarele sînt destul de precise, altele reiau informații aparținînd unor autori ce au scris anterior, fac numeroase confuzii geografice și etnice². Cele mai greu de diferențiat sînt informațiile ce se referă în general la traci, neputîndu-se știi totdeauna cînd se vorbește despre ramura nordică a acestora geto-dacii.

Cu toate acestea interpretarea atentă a acestor izvoare a permis istoricilor să pună în lumină numeroase aspecte legate de geografia teritoriului locuit de geto-daci, istoria politică a acestora, viața religioasă, cultura spirituală, etnografia și viața economică a băștinașilor³.

Între informațiile autorilor antici sînt o parte care se referă și la nivelul atins de către geto-daci în domeniul științelor. Fără îndoială cînd vorbim de știință în antichitate, mai ales pentru civilizațiile care nu au atins nivelul de dezvoltare al popoarelor din Orient, sau din lumea greco-romană, nu trebuie să dăm noțiunii accepțiunea din zilele noastre. „Toate meseriile posedă un conținut științific, care crește odată cu ele și se găsește închis în practicile lor. Produsul obținut este produsul comun al științei și practicii combinate în meserie” afirmă Platon în unul din dialogurile sale⁴. Partea practică a științei este, de altfel,

baza necesară pentru dezvoltarea părții sale abstracte și speculative⁵. În acest sens, trebuie să considerăm și cunoștințele științifice ale geto-dacilor ca niște experiențe practice, bazate pe o îndelungată observație a mediului înconjurător, transmise din generație în generație pe cale orală, sau prin ucenicie, fără să ajungă la abstractizări decât în anumite cazuri.

Fiesc deci ca, asupra naturii cunoștințele geto-dacilor să fie mai bogate, iar în unele cazuri să atingă chiar un nivel comparabil cu cele din societățile înaintate în aceste domenii. Informații privind acestea au pătruns în scrierile autorilor greci și latini dându-ne astfel posibilitatea ca, îmbinându-le cu descoperirile arheologice, să putem înfățișa stadiul atins de către geto-daci în această ramură a culturii spirituale. Înainte de a trece la prezentarea propriu-zisă a informațiilor privind cunoștințele geto-dacilor în domeniul științelor naturii: astronomie, geografie, medicină, farmacologie și botanică, trebuie să stabilim că, în afara practicilor uzuale, celelalte erau în primul rând apanajul tagmei preoțești și a sectelor religioase⁶, lucru subliniat uneori și de autorii antici. Între ei se numără și Iordanes care, confundând pe geți cu goții, descrie cu entuziasm, în secolul VI e.n., stadiul înalt atins de cunoștințele științifice ale presupușilor săi strămoși. „De aceea goții (geții) au fost totdeauna superiori aproape tuturor barbarilor și aproape egali cu grecii, după cum relatează Dio, care a compus istoria și analele lor în limba greacă... Ei socoteau că noroc și câștig, drept unica lor dorință, îndeplinirea în orice chip a lucrurilor pe care le sfătuia îndrumătorul lor Deceneu, judecând că este folositor să realizeze aceasta. El, observând inclinarea lor de a-l asculta, și că ei sînt din fire deștepți, i-a instruit în aproape toate ramurile filozofiei; căci era un maestru priceput în acest domeniu. El i-a învățat etica, dezvățîndu-i de obiceiurile lor barbare, i-a instruit în științele fizicii, făcîndu-i să trăiască conform legilor naturii; transcriind aceste legi, ele se păstrează pînă astăzi sub numele *belagines*; i-a învățat logica, făcîndu-i superiori celorlalte popoare, în privința minții; dîndu-le un exemplu practic i-a îndemnat să petreacă viața în fapte bune; demonstrîndu-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cu cît globul de foc al soarelui întrece măsura globului pămîntesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele trei sute patruzeci și șase de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit pînă la apus, spre a se apropia sau depărta de polul ceresc.

Vezi ce mare plăcere, ca niște oameni prea viteji să se îndeletnicească cu doctrinele filozofice, cînd mai aveau puținel timp liber după lupte. Putem vedea pe unul cercetînd poziția cerului, pe altul însușirile ierburilor și ale fructelor, pe acesta studiînd descreșterea și scăderea lunii, pe celălalt observînd eclipsele soarelui și cum prin rotația cerului, (ăstrele) care se grăbesc să atingă regiunea orientală sînt duse înapoi spre regiunea occidentală, odihnindu-se apoi după o regulă prestabilită⁷.

Pe bună dreptate afirmațiile lui Iordanes au fost considerate ca exagerate⁸, dar ținînd cont că opera lui s-a întemeiat pe afirmațiile

unor autori antici, ale căror scrieri s-au pierdut, nu trebuie să le respingem în bloc, ele fiind confirmate și de alți autori.

Cunoștințele în domeniul astronomiei par a fi destul de vechi la geto-daci, observarea cerului făcându-se în scopul efectuării unor prorocii, a calculării timpului și pentru stabilirea calendarului. În opera sa terminată în al doilea deceniu al erei noastre, Strabon vorbind despre geto-daci povestește: „Se spune că un get cu numele Zamolxis ar fi fost sclavul lui Pitagora și că ar fi deprins de la acesta unele cunoștințe astronomice, iar o altă parte ar fi deprins-o de la egipteni, căci cutreierările sale l-ar fi dus pînă acolo. Întorcîndu-se la el în țară, s-ar fi bucurat de o mare trecere la conducători și la popor — întrucît, întemeiat pe semnele cerești el făcea prorocii”⁹. Herodot, vorbind despre obiceiurile geților a trimis soli la Zamolxis, ne spune că evenimentul se petrece „tot la al cincilea an”¹⁰, iar șederea acestuia în locuința subterană a fost de trei ani, iar în al patrulea a apărut¹¹. Scriitorul grec din sec. II. î.e.n. Mnaseos spune că „geții cinstesc pe Cronos, numindu-l Zamolxis”¹².

Sîntem tentați să credem că încă din vremea lui Herodot geto-dacii într-o formă sau alta măsurau timpul, neputînd însă preciza exact cît de mare era „anul” acestora în funcție de care socoteau data trimiterii solului, sau stabileau data ceremoniilor care repetau simbolic „reînvierea” lui Zamolxis. Cercetările arheologice au scos la lumină la Grădiștea-Muncelului un sanctuar mare rotund, care cu multă probabilitate are legătură cu modul de calculare a timpului la geto-daci, cu toate că rosturile lui nu sînt încă pe deplin lămurite¹³.

Tot legate de practicile astronomice sînt și pragurile mai înalte din două gropi aparținînd sanctuarului descoperit la Buridava (Ocnița, jud. Vîlcea) din care unul indică aproximativ direcția nord-sud, iar altul are două laturi ce formează un unghi de 120°.

Nu ne îndoim de existența la geto-daci a unei părți a preoțimii care se ocupa cu observațiile astronomice, făcute pentru prezicerea viitorului, stabilirea calendarului și fixarea datelor pentru ceremonii. Credem totodată și în existența unor cunoscători a mersului constelațiilor și în rîndul poporului, care pe baza cunoștințelor transmise din generație în generație măsurau scurgerea vremii, în funcție de poziția astrilor pe boltă cerească, sau se orientau după aceștia în deplasările lor, unele destul de lungi, mai ales în timpul campaniilor militare.

În domeniul medicinei și farmacologiei scrierile autorilor antici lasă să se înțeleagă că geto-dacii aveau o experiență bogată și cunoștințe înaintate. Într-unul din dialogurile lui Platon, Socrate încearcă să vindece durerea de cap a tînărului Charmides cu o buruiiană pe care i-a arătat-o „un medic trac, unul din ucenicii lui Zamolxis”. Pentru vindecare însă nu era suficient numai acest lucru, sfaturile medicului „trac” continuînd astfel: „Dar Zamolxis, adăuga el, regele nostru, care este un zeu, ne spune că după cum nu trebuie să încercăm a îngriji ochii fără a ține seama de cap, nici capul nu poate fi îngrijit neținîndu-se seama de corp, tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli (anume) pentru că ei nu cunosc întregul ce-l au de îngrijit. Dacă acest întreg este bolnav, partea nu poate fi sănătoasă.

Căci, zicea el, toate lucrurile bune și rele — pentru corp și pentru om în întregul său — vin de la suflet și de acolo curg (ca dintr-un izvor) ca de la cap la ochi. Trebuie deci — mai ales și în primul rînd — să tămăduim izvorul răului, ca să se poată bucura de sănătate capul și tot restul trupului. Prietene, zicea el, sufletul se vindecă cu descîntece. Aceste descîntece sînt vorbe frumoase, care fac să se nască în suflete înțelepciunea. Odată ivită aceasta și dacă stăruie este ușor să se bucure de sănătate și capul și trupul. Să nu te înduplece nimeni să-i tămăduiești capul cu acest leac, dacă nu-ți încredințează mai întîi sufletul ca să i-l tămăduiești cu ajutorul descîntecului. Iar acum — zicea el — aceasta e cea mai mare greșală a oamenilor: ca unii medici să caute în chip deosebit o vindecare sau cealaltă (a sufletului și a trupului)¹⁴.

Deci nu este de ajuns numai leacul, în cazul nostru o plantă medicinală ci și un descîntec, care să vindece sufletul dînd naștere înțelepciunii. Considerat de către V. Pârvan „un principiu de medicină getică vrednic de Hippocrates”¹⁵, psihoterapia indicată de „medicul” trac lui Socrate se aseamănă cu unele principii moderne din psihologia medicală „descîntecul” deținînd rolul principal în tratament, iar medicamentul în sine putînd fi o plantă oarecare, în acest caz acționînd terapeutic autosugestia. Chiar dacă acest principiu este numai atribuit unui „medic” trac adept a lui Zamolxis, pasajul ne duce la concluzia că în lumea greacă medicina traco-geților era cunoscută și se bucura de o bună apreciere¹⁶. O dovadă în plus a acestei aprecieri o constituie informațiile lui Lucian (sec. II e.n.) date în lucrarea *Scitul sau oaspetele*, în care vorbește despre Toxaris „bărbat înțelept și iubitor de frumos” stabilit la Atena socotit scit de origine, unde „nu după multă vreme a fost trecut în rîndul semizeilor, iar atenienii îi jertfesc „Medicului străin”. Explicația dată în continuare ne determină să credem că de fapt originea acestuia este tracică sau chiar geto-dacică, țara lui de baștină fiind numai cunoscută de către greci sub numele de Scitia. „Poate că n-ar strica să lămuresc care este pricina denumirii și pentru ce motiv a fost socotit în rîndul semizeilor, fiind considerat ca unul din urmașii lui Asclepios (și aceasta) ca să vă dați seama și voi că nu numai la sciți există datina de a-i face pe oameni nemuritori și de a-i trimite la Zamolxis soli, ci și atenienii au dreptul să-i zeifice pe sciți în Grecia”¹⁷.

Atît Iordanes, cît și Platon, vorbesc despre plante medicinale folosite în terapeutică de către geto-daci. Întrebuințarea acestora este foarte veche și ca la toate popoarele antice ocupau primul loc alături de vrăji în metodele de tratare a bolilor și rănilor. Între autorii antici care fac referiri la plantele medicinale din zona carpato-danubiană se numără și Teofrast (sec. IV—III î.e.n.) care vorbește despre niște rădăcini cunoscute de sciți „care omoară imediat pe cei ce au de-a face cu veninul lor, altele într-un răstimp nu prea îndelungat, altele după multă trecere de vreme, încît oamenii se sting pe încetul”¹⁸. Dar nu numai plantele otrăvitoare — care au și ele o aplicație în terapeutică — au fost cunoscute și folosite de către geto-daci. În opera medicului militar Pedainus Dioscoride (sec. I e.n.) *De materia Medica* între cele 706 specii de plante medicinale prezentate, 44 au ca numiri secundare și pe cele care li le dădeau geto-dacii, iar în manuscrisele atribuite lui

Apuleius (cunoscut sub numele de Pseudo-Apuleius) 36 de plante au echivalentele în limba geto-dacilor, din care 25 nu apar între cele menționate de primul autor¹⁹. Din păcate, din numărul total al numelor de plante medicinale geto-dacice, doar 28 aparțin în mod incontestabil acestora, restul fiind denumiri latine și grecești²⁰. Identificarea acestora, pe baza denumirilor latine, grecești și ale imaginilor din unele manuscrise s-a făcut din secolul XIX, o contribuție aducându-și și botanistul român Dim. Brîndză. Între plantele a căror denumire este aproape sigură geto-dacică se numără: *adila* (neidentificată), *aniasexe* (iarbă săracă), *asa* (podbal), *balis* (știr), *audathla* (limba bouului), *caropithala* (viță sălbatică), *cinobuila* (tîdvă de pămînt), *coadama* sau *coalama* (limba broaștii), *ciocolida* (păpăluă), *cotiata* (iarbă tare), *dieleima* (mă-sălarită), *diesema* (coada vacii), *dichela* (tămîița de cîmp), *dyn* (ur-zică), *manlia* (mure), *mendruta* (stirigoaje), *oluma* (soc), *priadila* (curpen), *rathibida* (anginare), *riborasta* (brusture), *salia* (ciumăfaie), *sciare* (varga ciobanului), *sicupnux* (sărăcică), *sinceax* (patlagină), *tubella* (fierea pămîntului), *tulastra* (cucurbitacee neidentificată sigur), *usazila* (limba ciinelui), *zena* (cucută)²¹. Aceste plante pregătite de vrăciul vindecător și de către unii preoți, erau folosite în tratamentul diverselor boli, majoritatea lor fiind folosite pînă în zilele noastre cu aceeași terapeutică.²²

Tot de la unele plante se foloseau semințele care arse scoteau un fum ce provoacă o stare euforică sau putea fi folosit ca anestezic. Herodot menționează că sînt întrebuințate în acest scop semințele de cînepă²³, Pomponius Mela (sec. I e.n.) îl confirmă²⁴, iar Solinus (sec. III e.n.) vorbește de o „sămînță din buruienile pe care le au”²⁵ întrebuințată în același scop. Fumigațiile au fost puse și în legătură cu unele practici rituale și preziceri cu ajutorul fumului, făcîndu-se legătura cu existența la geto-daci a călugărilor porecliți „călătorii prin nouri”²⁶.

Nu numai din regnul vegetal obțineau produse vindecătoare ci și din organele unor animale. Același Solinus vorbește de unele organe ale lutrului care „sînt căutate spre a servi ca medicament”²⁷ și probabil în acest domeniu cunoștințele geto-dacilor erau mult mai bogate.

Deosebit de pricepuți erau geto-dacii la prepararea otrăvurilor de origine vegetală și animală, în care își înmuiau vîrfurile săgeților și le foloseau probabil și în unele tratamente. Folosirea otrăvii pentru ungerea vîrfurilor săgeților este menționată de către Ovidiu²⁸ și Silius Italicus (sec. I e.n.) care menționează că sînt înmuiate în venin de viperă,²⁹ iar ușurința cu care Longinus, luat prizonier de către Decebal, reușește să facă rost de otravă pentru a se sinucide dovedește că aceasta se găsea destul de ușor la curtea regelui dac³⁰.

Nivelul atins de geto-daci în domeniul medicinei este confirmat de către arheologie, fiind descoperite în diverse locuri din Dacia antică instrumente medicale, cea mai cunoscută fiind trusa găsită la Grădiștea-Muncelului (cuprindea cinci vâscioare pentru unguente, o tabletă medicamentoasă din cenușă vulcanică, un bisturiu și o pensetă) sau craniile trepanate în cazuri de mîeningită, descoperite în necropola de la Poiana (jud. Galați)³¹.

Studiul plantelor pentru folosirea practică în terapeutică medicală se leagă de începuturile unei botanici empirice, cunoștințele din acest

domeniu legându-se de unele aplicații practice în agricultură. În acest sens este interesantă informația lui Pomponius Mela care ne atestă aclimatizarea viței de vie în regiunile geto-dacice unde „rodul ei nu se coace și nu se îndulcește dacă cultivatorii nu-l ascund de frig sub frunze”³².

Numeroase trebuie să fi fost cunoștințele despre animalele domestice și sălbatice, bazate pe observațiile și experiența directă, unele dintre cele din urmă fiind și dresate,³³

Fără îndoială că în domeniul geografiei au existat la geto-daci buni cunoscători ai teritoriilor pe care locuiau. Posibil ca multe din informațiile asupra geografiei spațiului carpato-danubian să fi pătruns în scrierile antice începând cu cele ale părintelui istoriei din surse autohtone. Treptat s-au acumulat în acest domeniu cunoștințe mai numeroase, fără de care marile campanii militare ale lui Burebista nu erau posibile, iar orizontul de cunoștințe s-a lărgit din ce în ce mai mult. O dovadă în acest sens o constituie călătoria sclavului Callidromus, trimis în dar de către Decebal regelui Pacorus al parților, împreună cu o solie ce căuta o alianță antiromană³⁴. Chiar dacă regele era Decebal luase cunoștință despre acele ținuturi îndepărtate din surse străine, în solie a trebuit să existe și un credincios al său, geto-dac, care a străbătut cu această ocazie un drum îndelungat. O călătorie lungă pînă la Roma a făcut și Diegis, fratele lui Decebal (în anul 89 e.n.), atestată de către Marțial³⁵. Soliile și mai ales călătoriile comerciale trebuie să fi fost mult mai numeroase decît cele amintite în izvoare și credem că nu exagerăm cînd afirmăm că geto-dacii au cunoscut în antichitate destul de bine geografia teritoriilor locuite de popoarele vecine, în special Peninsula Balcanică, iar unele informații asupra teritoriilor din nordul Daciei au pătruns în scrierile autorilor antici datorită lor.

Tot în legătură cu geografia nu trebuie să neglijăm posibilitatea existenței unor observații meteorologice, ținînd cont că Herodot vorbește de încercările geților — determinate de religie — de a modifica starea timpului³⁶.

Acestea sînt principalele cunoștințe asupra naturii care rezultă din analiza scrierilor autorilor antici ce le posedau geto-dacii înainte de cucerirea romană. Fără discuție tabloul acestora trebuie întregit cu rezultatele cercetărilor arheologice care, completează datele oferite de autorii antici în domenii despre care aceștia nici nu pomenesesc măcar: mineralogie, chimie, fizică, mecanică, ramuri ale matematicii, etc.

Nivelul atins de ele nu este prea înalt, în comparație cu lumea greco-romană, corespunzînd dezvoltării forțelor de producție și relațiilor de producție existau în sinul societății geto-dacice în secolele V î.e.n.—II e.n. ce trece în această perioadă prin etapa de descompunere a modului de producție primiliv, ajungînd la cristalizarea unei forme particulare a modului de producție tributar, în vremea lui Burebista, care continuă să se dezvolte pînă la cucerirea romană³⁷.

NOTE

¹ Adunarea tuturor acestor izvoare privind istoria geto-dacilor a fost încredințată unui colectiv condus de prof. univ. dr. doc. Gh. Ștefan, care și-a concretizat munca prin apariția prețioaselor volume: *Izvoare privind istoria României*, vol. I, Buc. Ed.

Acad., 1964 și *Fontes historiae Dacoromanae*, vol. II, Buc., Ed. Acad., R.S.R., 1970, care facilitează în mod deosebit munca cercetătorilor. Menționăm ca o bună realizare și colecția antebelică aparținând lui G. Popa-Lisseanu *Izvoarele istoriei românilor* în patrusprezece volume din care cinci aparțin autorilor antici și culegerea în două volume *Dacia în autorii clasici*, vol. I (Autorii latini clasici și post clasici); vol. II (Autorii greci și bizantini), Buc., 1943. Trebuie să de asemenea menționate meritele deosebite ale Editurii Științifice, care în ultimele două decenii a publicat numeroase ediții integrale din Herodot, Platon, Thucidide, Xenofon, Strabon, Polibiu, etc. Citarea izvoarelor antice o vom face însă după cele două volume menționate în prima parte a notei.

² Clasificarea și opinii asupra tuturor izvoarelor antice relative la geto-daci la C. Daicoviciu, D. M. Pippidi, Gh. Ștefan, în *Istoria României*, vol. I, Buc., Ed. Acad., 1960, p. LIV—LXV; Gh. Ștefan, *Introducere*, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, Buc., Ed. Acad., 1964, p. V—XXIII; *Ibidem* în *Fontes historiae Dacoromanae*, vol. II, Buc., Ed. Acad., R.S.R., 1970, p. V—XXI. Tot despre izvoarele antice, dar care privesc mai mult pe traci Hr. Danov, *Tracia antică*, Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 41—70.

³ Trimitem la câteva lucrări de sinteză care la rindul lor au o bogată bibliografie: V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, Buc., 1926; *Idem*, *Dacia, Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, ed. a IV., Buc., Ed. Științifică, 1967, p. 8—156; paginile aparținând lui R. Vulpe (216—231; 237—248), D. Popescu (232—237) și C. Daicoviciu (255—338) în *Istoria României*, vol. I, Buc., Ed. Acad., 1960; D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, vol. I, Buc., Ed. Acad., 1965, p. 105—135, H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, Ed. Dacia, 1972; I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, Buc., Ed. Enciclopedică română, 1975; D. Berciu, *De la Burebista la Decebal*, Buc., Ed. Politică, 1976.

⁴ Platon, *Politica*, 258.

⁵ B. Farrington, *La science dans l'antiquité* Paris Payot, 1967, p. 15.

⁶ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 415—416; D. Berciu, *De la Burebista la Decebal*, Buc., Ed. Politică, 1976, p. 63.

⁷ Iordanes, *Getica*, 39; 69—70.

⁸ H. Daicoviciu, *Dacii*, Buc., Ed. pentru literatură, 1968, p. 207; I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 414.

⁹ Strabon, VII, 3, 5.

¹⁰ Herodot, IV, 94.

¹¹ *Idem*, IV, 95.

¹² Mnaseas, Fr. 23.

¹³ Pentru ultimele discuții vezi H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la Decebal*, Cluj, Ed. Dacia, 1972, p. 233—266; I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 415. O nouă formulă de calcul în funcție de cele două sanctuare rotunde de la Sarmizegetusa o propune un colectiv de la Universitatea din Brașov, format din E. Poenaru, Cornel Samoilă și Șerban Bobancu, în „Flacăra” nr. 12, și 13/1976.

¹⁴ Platon, *Charmides*, 156 d — 157 b.

¹⁵ V. Pârvan, *Getica*, Buc., 1926, p. 145.

¹⁶ Cornelia Belcin, *Elemente de cultură geto-dacă în literatura antică*, în „Apulum”, VII/2, Alba Iulia, 1969, p. 487.

¹⁷ Lucian, *Scitul sau oaspetele*, 1.

¹⁸ Teofrast, *Istoria plantelor*, IX, 15, 2.

¹⁹ Se discută deosebit de mult despre data la care au fost introduse aceste denumiri de plante în manuscrisele ce păstrează opera celor doi autori, care datează în diverse variante între sec. VI—XIV. Mai nou problema a fost reluată de către C. Váczy, *Nomenclatura dacică a plantelor la Dioscoride și Pseudo-Apuleius*, partea I, în „Acta Musei Napocensis”, V, Cluj, 1968, p. 59, 74; partea a II-a în *Idem*, VI, Cluj, 1969, p. 115—130; partea a III-a, în *Idem* VIII, Cluj, 1971, p. 109—133. În afara identificărilor de plante autorul menționat consideră că în opera lui Dioscoride numirile geto-dacice de plante au intrat anterior secolului III e.n., poate chiar în varianta originală, iar Apuleius este identificat cu medicul Apuleius Madaurensis din sec. II e.n., care a putut cunoaște plantele din Dacia romană. Indiferent de valabilitatea acestor ipoteze, păstrarea numelor de plante în cele două lucrări, dovedește continuitatea spirituală a geto-dacilor în perioada stăpînirii romane.

²⁰ I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ediția a II-a, Buc., Ed. Științifică, 1967, p. 45.

²¹ *Ibidem*, p. 90—130.

²² I. H. Crișan, *Medicina în comuna primitivă și la daco-geți*, în „Istoria medicinei românești”, Buc., Ed. Medicală, 1972, p. 34.

²³ Herodot, IV, 75.

²⁴ Pomponius Mela, *Descrierea pământului*, II, 2, 21.

²⁵ Solinus, *Culegere de fapte memorabile*, 10, 5.

²⁶ A. Bodor, *Cu privire la „caprobatai” și „polistai” la daci*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyoi”. Seria Historica Cluj, 1965, fasc. 1. p. 12.

²⁷ Solinus, 13, 2.

²⁸ Ovidiu, *Tristele*, IV, 1, 75.

²⁹ Silius Italicus, *Punicele*, I, 320.

³⁰ Dio Cassius, *Istoria romană*, LXVIII, 12, 3.

³¹ I. H. Crișan, *art. cit.*, p. 35—37.

³² Pomponius Mela, *Descrierea pământului*, II, 2, 16.

³³ Claudius Aelianus, *Despre animale*, II, 42, vorbește despre șoimii dresați pentru vânătoare, de păsări și despre modul cum se convingeau băștinașii că pot trece peste un riu înghețat trimițând înainte o vulpe pe care o observau cu atenție.

³⁴ Pliniu cel Tânăr, *Scrisori către Traian*, 74, 1.

³⁵ Marțial, *Epigrame*, V, 3, 1—3.

³⁶ Herodot, IV, 94.

³⁷ D. Berciu, *De la Burebista la Decebal*, Buc., Ed. Politică, 1976, p. 33.